

Meeting

He had just returned from a tour to Montenegro, which he had been obliged to curtail, owing to the appearance of cholera, the quarantine restrictions that were enforced. We then commenced a vigorous colportage throughout the town, and in spite of the decay of trade which was quite as marked there, and at Elbasan as it has been at Berat our united efforts were tolerable successful. But what interested us most was the fact, that we met with four individuals, all of whom possessed tolerably clear views of divine truth, while two of them seemed anxious to feel its importance and to be anxious to arrive at a well-grounded peace with God. They came expressly to see us, and conversed without reserve on the errors that prevailed around them. One of them in particular a watchmaker appeared quite willing openly to profess his religious views, and seemed in every respect an earnest, upright and humble enquirer. We learned that he had been intimate with Mr Christophorides during the time the latter was schoolmaster in Tirana, that it was to him he owed the enlightened views to which he attained. He further informed us that an Albanian Moslem proprietor of an estate, one and a half hour from Tirana, had for a good many years professed Protestant sentiments. His religious views he had acquired during his visits to Paris, Venice, Vienna and other continental cities and on his return 14 years ago, he resided for two or three years on his estate, sustaining the reputation of a worthy man, but hated by the Moslems, whose faith and prophet he treated with little respect. After a second visit to the Continent, he went to Constantinople and there gained the intimacy of Murad Effendi, son of the late Sultan, who gave him distinguished marks of his favour. He then spent upwards of two years again in Albania after which he proceeded in 1864 to Constantinople with the hope, as some thought, of being made prince of Albania and of turning his countrymen to Protestantism. While there he was seized along with some others, and sent to Acre, where he still is, a prisoner of liberty, and corresponding occasionally with his mother wife and three brothers. Our friends regarded Said bey, for it was his name, as a genuine Christian, and a sufferer for the truth, but regretted that he had in any way become connected with schemes of political agitation which had given some ground for the procedure of the Government, the more so that he claimed kindred with Scanderbeg the hero of Albania. I have not yet been able to test the truth of this story by inquiries at the proper quarter but give it simply as I got it. Certain it is however that it was reported on good authority in 1864 that some forty prisoners had been sent to Acre on politico-religious grounds, though few Europeans, if any could ascertain who the victims were. I propose if the Lord will, to institute the necessary inquiries, It is not probably, however, that by the term

Meeling:

Protestant which my friends applied to Said bey, we are to understand anything more than the rejection of the more obvious errors both of Mohammedanism and of corrupt Christianity. Said bey was said to have studied mathematics at the university of Paris, but ~~the friends who like~~ ~~truth at Tirana~~ he had not been baptized, and ~~mm~~ had not come into contact so far as I could learn, with any Protestant Christians. His fate, however, interested deeply the friends of the truth at Tirana, and is well worthy of being inquired after. I made an effort to visit the

103M 932
2410
2581/301
14A9VZ

163745872
2410

SAID SER MED
EVRAKI

SAID SER MED
EVRAKI

REV. SAID
EVRAKI
no 20.10.11

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

بولونان British and Foreign
 Bible Society (B.F.B.S.)

اوتار فیاضی (۱۸۵۸) آدریک شوونز *Bibles Haus*
فنیائیہ لیکچر کی، قوسٹا فیوٹیو، ایدس، بو سویت
حققت، بواسد، بو حوار لوکی، افراس، ایچہ، ایدس،
قادر و زگی، مملکت دیہ، بلیست؟ و یو پیل، کرک
البع، اواراد، باقری، در؟ باقی، ایچ، آدریک، نوڈر؟
و شیہ، قویس، گودری، لاک، سنج، سید، کپ، شیہ
بر حید، مملکت، وار، آدریک، ائی، قون، ائی، رز، لک، و

shēmín

Shënimi
Këtu e bashkëgjatë është kopja e nxjerrë nga një të dhënë dhe përmbajtje historike që i përket një periudhe të afërta të shekullit të kaluar, rreth 1883. Instituti i Historisë dhe i Gjyeshisë ka interes për këtë dhe meqë Qerimi që është dërguar kjo letër është stambolli, këtu, me anë të kësaj, po kërkohet për Institutin e Historisë që mundësiat të na jepën nga stambolli të dhëna përkatëse të tjera.

Personjës në Jast. e Historisë

Tykyenen Janina

"AGENTS BOOK", nr. 117

Alexander Thomson, 1867,
f. 16-17.

BRITISH AND FOREIGN BIBLE SOCIETY

L o n d o n

141, Queen Victoria Street.

Kjo është një shënim që i përket kohës së historisë
të Rilindjes shqiptare dhe rilindatëve. Është material
i arkivit të Prof. Mahir Domit në Institutin e
gjuhësive dhe letërsisë. Ky shënim historik i dërgohet
një historiani në Stamboll, sepse edhe ai do të na
dërgojë të dhëna të tjera përkatëse, për interesin
dhe detyrën e Historisë së Shqipërisë që e kemi
në përpunim të tjerë:

« L'ALBANIE » Revue mensuelle
VII Année n. 5-7 octobre 1906 Bruxelles

... Said Bey Toprani. Il est l'auteur d'un
glossaire - vocabulaire albanais - persano - turc
inédit, il est mort en exil à Bey Bazar
en Asie mineure. Il fut l'ami intime
du sultan Murad V, frère du Fédichah actuel.
Seyfa: 8. -

(one ne)

Kjo është skedra arkivale (këtu, e bashkuar
ngjitur) që mblidhet në një arkiv në Londër,
e cila i përket letrës (shkrimet më 1867 nga
Stambolli nën njërin nga patriotët rilindas të
asir koke, Said Sami), një kopje të të cilës e kam
dërguar më parë, dhe, që të mund të lëshojë kërkesë
edhe për gjetjen e materialeve të tjera, po dërgohet
skedra në fjalë me rekomandimin e Institutit
të Historisë, meqenëse gjetja e më shumë të
të dhënave historike është në interes të këtij
Institutit për përpunimin e më shumë e më mirë
të Historisë së Shqipërisë.

Të nderuem Zënj
punonjës shkencor i Inst.
të Historisë së Akademisë
të Shkencave

28. 12. 73

زیاد، سوگند اطفالم، یو مکتوبه
ایلیشیل، مکتا، مصید کردی، عاثر بر وثیقه گونده ییتم.
جاکیم جو آزاده راز بویگی پیوغرافیه معلقات، از آن صفت ایچ
بر قیمت نقل ایده یی؟ [بوره برکه دایا آجیقدور
گره که: مصید کردی آزاده در ملتیر در آلیموند، فوطر فیس
اسماعیل کلا و خنجا حیدر قید یاشده بر المله اوله آزاده
وطنیه و خرم مانده بر اولاده بولمقده درخ. حوله ایچ
بوتارانه عاثر بیگ، لکی شکایه داز بارافیت یارای بیگ
شکایه داز سیکریه قارار ز یارای صید ییو اینزیک بیگ
یاز شکایه، مع حایفه اسکند مکتوبه بولمقده برنه، دیورانی که
«بر سبیکردن حقنه، حوصانه متوشیه ایدیکه دیگر الماخانی ایزیل
الده ایدیکم، ایچی، یازده، حوتیه آیریه اولاده، یو کادار
یازده». بول اسکولکده لک گولور ییویم مکتا بوشی.
جو وثیقه، لوندرا آرسینوانده بولونان بر وثیقه نئی
استیخ ایدیکه قوییه کارد، اوز بیل فوطر قوی بزم تاریم بیل-
داییات استیتوسنده ملحقه در. نشر ایتن ایدیکه ایشک

زمانه گونده ایلر فکری. ره دولویویندر بروج. چو
ارخاری ده وار. بولنک اوستنده برده بر وشتان اولد
وار، احتمال که آزاده لری، بر وشتان یاییده اوزونلک بولمقده
احالی گونویورده. (بو وثیقه، لم مکتا اوزکری بولمقده
ایچیم و گونده صت ایچیم وثیقه ده کیل در. اوز وثیقه اوزونلک
در ابع قوشلوک طرفنده اوزونلک خا جیج نظرندنه صونلور بر اوز
مصید کردن نئی بر مراد افندالر مکتا صم اوز وثیقه، در خنجا کب
ایلیکرم صم، صم بو وثیقه ده دخی بولکا ده کیلده در. اوز وثیقه
آقاده می بره بیدای بر فوطر آلک قس بولانق ذاتی آرمشوندره.
صنور بولوب ویرمه دی بکا، اونت ایچیه حویه شاف ایدیکم که
برده صنور اوی مکتا گونده ده صم.)
مصید کردی عاثر حیدل دقته مایان بر بیکه دایا وار:
بوتارام، قار. مکتا تاریم رده آزاده در تورکجه - تورکجه آزاده در
بر سوزدن دخی یا حیدر ایچیه صم. بولکا ماهر دخی آوندک
بر آقاده صم بولمقده. صم بولمقده بولکا بولکا بولکا بولکا
بولکا حیفی و بولکا بولکا ویرمه بولکا وعد ایدی. الده ایدیکم
اوند ده صم بولمقده.

صنور سوگند اطفالم
مالک

5 - 11 - 1976

وگلی زیاده

گوته دیگم بگه قوییه کی ائشه. حوره محوره الام. حو حالده
اونن اصلنده ائشه اولاره فیلده حقیقار تریخ ب فوط قوییه کی ده حوره محوره حو
بو بگه. - مکتوبکده سنه ده تثبیت ایتدیقه کی - صید کردی حقنه
سجری به قار بیلنه معلوماته اکلنه حو اهسته کی ده ده بیلگی وری
بو بگه ده. طایه بابا اوغول (صید کردی حو تیان و اوغلی مرار طوتانه) بو عائله کی حقیقه
نکاته بوز قییف و طیرور کیشاندان. بوز بوز ییل اوکده آرنادور
علی دوغور سنه ایند فعلی و حقیقی قییردانی کی دوره کی حد ایتلی اولون
بو دوره یاشامی اولاره بو آدم و او دورک - یاشده عبدل فراسی
اولمه اوره - ان اهسته کی آرنادور و طیرور کی آرسده بو کونورور
و بو بگه استناداً بوزن میانی وریکی رحالی آرسده اوهاکی اولون
صید کردی او قونقره اید ایسه برکنده اولدنی گورولان ب شخصیت اولاره
حیدره حقیقور (+) بگه گورولدن اوره آرنادور حقیقی در ایتله و عاقونده
مدافعه ایسه ب عالی اجنوا ایتور. بکین قونقره سوره ایاقله الله الینان آرنادور
و آرنادور حقیقی بورتور آرنادور کی ایاقلور وری او هنگامه ده آرنادور
مرزی بوزن اولمه اوره قورقلی برلک و وطنی عرافه ایسه آرناده
ویرقلی به ل و بو اوغورده گری بزیقلی صاواشی بو مللک
(+) مکتوبکده دییه که : اسلام ایتیلورده رسنه صید کردی حقنه «تخلی نمائی کی
برکینه عیاده کی وار و مدقه ب تاریخی اولاره عمر فاروق اوقلا اوقلا
ایتیلورده کی ننه صاکی صای و حقیقده و نه گبی به نسا سیتله ؟

یا مصلحت طلبی پدید؟ آنکه سیکلونه، او وقت بر نظامی کندی سید افراتیله گویند
او میرانه آشیان ده حقیقت تنقیدی خاطر لا میورم، فقا او کتابت صادره ابدیت
از اولی - او فقا - ادبیات عالمی ایل ایلکلی کیمبر نوزده معلوم
بر سیدی نرمانه، سانه ده تنه ناصدک عالمی کیمی تفرق ایدیلسته نه دیکه
برابر ده اولی افضلا صم اولار ندرک حاکم، خانها بایرجه باشقار ایله از تالیفاتینه
شیده ایدیلر و تنه طرفنده حاصله مظهر کیده یازده طاسلام حالده بر روانه
صادر ابد یا دیم اتمیده و بریل لعل کتا بلدی بر نکره افضلا صم قرابیه و ارجه اوله اکل
بدون ترک کتابت قابلیت بر قویله سنی بیا مکتب خانی اچیده گونده، پیرسیه
اما، مکتب دیک ده بر سیکر یا یازده، قیضا بر مکتوبه مکتوب اولار، ص نایه، بایلم، برده
یا حیدر یا حایره، ده نه! بول ایسته مکتبه مقدم، نه بر قوتونه اوراچی (یا خور
بر قسم حقیقی) قیران دولت آرستوییه هدیه ایدر حکم، طبع بر صوم و صوم
تاریخی و تنه لاله بر کده، (همیکه مکتوب قورده سیوندانر آراسته، سن مکتوبانر ^{بیت}
اوراره اولاصم)، بیا خانر اولام بر دوسیه ان محتویاتنه (بالصم) به بیت
اصاحات و تنویات دخی اکلر ی حکم، او دوسیه آدوریل هاری ابدیه ده
بر یا آیرا صم، سن کم تنه دخی کامل طرفنده یازده دیکه مکتوبه لکله
یا یازده دخی اوراره برله شه جده، تنه دخی ایل ایلکلی اولامه سیدیل درک صوم مکتوبه
کیده اولر.

بر عجله عجله یا یازده مکتوبه مکتوبه مکتوبه، فرودنده بریا حقیقه، سقا راضا یا راضیه بر صم
سیر وار، وار اما باشقار مکتوبه، حکم دوسیه صحیفه دولدران اوزر لاله مکتوبه
اچدر بر و هم ده خانها بر آراشجا صم بر مکتوبه، مکتوبه بر بر اصد در
درکی طوبو و قیضا یا یازده ^{مکتوبه} درکی طوبو اولامی بر آن و اوزر لاله بر زمانه صم اتمیده لازم.
رایت مکتوبه
چونده صوم بر و کیده

Misafir KALEMLER

Erhan DEMIRUTKU

Suavi Avrupa Dönüşü Galata saray Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Haksızlığa tahammül edemeyen atılganlığı bazı yüksek mevki lerde bulunanların işine gelmeyen okul idaresinde aldığı sert tedbirler yüzünden, okulda yatıp kalkması ve idaresi hususunda dedikodular çıkarılarak neticede burada ki görevinden uzaklaştırılmasına sebep olmuştur. O kadar yücedir ki, ne şahsi politikasındaki mağduriyeti, ne de Ruslara karşı olan mağlubiyetimizdeki başarısızlıkları II. Abdülhamid'e yüklemes. Ali Suavi'nin ihtilalciliği dünyanın en samimi sayılmış ihtilalcilerinde bile görülen menfaat fikrinden uzaktır.

Bu genç, dinç, dev iradeli adam nihayet ölümüne yaklaşmak tadır.

Çar orduları İstanbul'a kadar dayanmıştır. II. Aleksandr'ın Ayestafanos'ta zorla yazdırdığı şartlara boyun eğmek, Birinci Dünya Harbinde Sevr andlaşmasına razı olmak gibi şeydi. Ali Suavi'ye göre, Rus diktasını reddetmek ve Anadolu'ya geçerek harbe devam etmek lazımdı.

Ali Suavi Abdülhamid'e bu fikri bir türlü kabul ettirememiştir. Halk da Abdülhamid'i suçluyordu. O halde geriye bir tek çare kalıyordu. Ertesi gün yapacağı ihtilali memleketin o günkü durumu içinde inceliyerek gizlice ima etmiş ve pazar günü «Basiret gazetesinin de Ali Suavi imzası ile yazılmıştı.

20 Mayıs 1878 de Çırağan Sarayında 5. Murad'ı tahta çıkarmaya karar vermiş, o gün 500 kişi ile saraya girmeyi başarmışsa da ne yazık ki, talihi bu seferde yüzüne gülmemiş, 5. Murad'ı koluna girmiş götürürken, Beşiktaş karakol komutan 7-8 Hasan Paşa tarafından öldürülmüştür. Daha doğrusu ülküsü uğruna ölmesini bilmiştir. Sonu ülkü yolundaki fedakarlık ve samimiyetinin en büyük örneğidir.

1908 Meşrutiyeti olaylarını ya kından bilen bir general «Ali Suavi'nin başarılı olma ihtimali, itti-hatçıların şansından daha fazla idi» der.

Mezarı Yıldız Camiinin güney tarafının sol köşesi üstünde o tarihte mevcut olan kabristanda idiyse de daha sonra bu kabristan yok

Ülkücü Ali Suavi

edilmiştir. Tanzimat ve I. Meşrutî yet devirlerinde fikrini canından tatlı bilen ve böyle bildiği için ecel şarabını kendi eliyle hazırlı yabilen tek şahsiyet ondau ibaret tir.

Ali Suavi zannedildiğinden de daha büyük bir inkılapçıdır. Tanzimatçıları ve Genç Osmanlıları pek geride bırakan ileri görüşleri vardı.

O'nun ileri sürdüğü fikirler şunlardı:

Ali Suavi Türkçü ve Türkçecidir. Türkçülüğün ve Türkçeciliğin prensiplerini koymuştur. Osmanlı evOsmanlı saltanatının kuruluşu üzerine yerinde ve faydalı yazıları vardır. Muhbir gazetesinde yazı dilini konuşma diline yaklaştırmak ve imlayı sadeleştirmek için gayretli çalışmaları olmuştur.

Latin alfabesi dilimize uygun düşerse yazıyı değiştirmenin şeriatla hiçbir ilgisi olmadığını iddia etmiştir. Ali Suavi, «Arap ve Fars gramerinin Türkçe içinde kullanı masına ilk itiraz edendir. O'na göre, Türkçe'ye Osmanlıca demek yanlışır «Osmanlı» kelimesi son zamanlarda bulunmuş bir politika tabiridir.»

Tarihimiz üzerinde durmuştur. Ulum gazetesinin ilk sayısındaki, «Türk» adlı makalesinde, milli tarihimizin birliğini görür.

Din işlerini dünya işlerinden ayırma fikrini yani laikliğin prensiplerini ilk defa ortaya atan yine odur. Ali Suavi daima laikliği savunmuş ve ona göre hilafet yaşıyan şekli ile şer'i bir esasa dayanan mayan bir müessese idi. Batıl itikatları kırmak ve düşünme hürriyetini kurmak için akıl erdirebil diği kadar savaşmış durmuştur. Rejim davasını da ele almış cumhuriyet fikrini meşrutiyetten evvel düşünmüş ve yazmıştı.

Ali Suavi'yi sevmeyenler, onu anlamayanlar, kötümlemeye anarşist, ruhlu, kendini beğenen cahil, ne istediği, ne yaptığı bilinmeyen deli demeye kalkışmışlara da o devrin en ileri fikirlisi olan Türkçü Ali Suavi'yi anlamamışlar ve ona büyük haksızlıklar etmişlerdir.

Bu Türkçü gazetecinin mezarı yoktur. Gönüllerimizde bir yeri olmalıdır.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 25.2011

12.7.77

ÜLKÜCÜ ALİ SUAVİ

Erhan DEMİRTKU

Her devirde Türk kurtuluşu için doğru fikirler ve yüce duygularla, kalpleri çarpanlar, Türk kurtuluşunun müjdecileridir. 20 Mayıs 1878 yılında 40 yaşında iken fikri ve davası uğruna hiç çekinmeden başını veren Ali Suavi, «Genç Osmanlılar» devrinin en ileri fikirli adamı ve Türkü bir gazeteci idi.

1839 yılında Aksaray'da Cerrahpaşa mahallesinde dünyaya gelmiştir. Çeşitli okullarda okumuştur. Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca bilirdi. Devletin çeşitli şehirlerinde öğretmenlik ve devlet memurluklarında bulunmuş, haksızlıklara tahammül edemeyen tenkitçi ve müdahaleci bir ruha sahip olduğundan başına türlü felâketler gelmişse de, hiçbir zaman yılmamış eskisinden daha büyük bir azimle davasına sarılmıştır. O uğrunda başını ve recai fikirlerin adamı idi. Onun içindir ki, rütbesiz, sımasız ve acı ölmüştür.

Ali Suavi halktan yetişmiştir. Bu toprağın bağrından kopmuştur. 1864 - 1867 yılları Türk basınının gelişme yıllarıdır. Bu yıllarda bütün memleket meseleleri üzerinde durulurdu. Bu mücadelenin ilk safında Ziya Paşa ve Ali Suavi gelir. Ali Suavi, Muhbir gazetesinde o zamanın devlet adamlarını gayet sert bir dille tenkit eden yazılarından ötürü gazete hükümet tarafından kapatılmıştır.

Ziya Bey, Ali Suavi için «Memleketimizde sağırılık duvarına Takvim-i Vekayi bir çivi iştirdi. Sonra Ceride-i Havadis o çiviye bir çekiç, daha sonra Tercüman-ı Ahval başka bir çekip, nihayet Tasvir-i Efkâr da bir çekiç vurdu. Şimdi bir Suavi çıktı. Eline koca bir tokmak alıp çiviye öyle bir tokmak vurdu ki sonuna kadar duvara girdi. Bu asır duvarı delecik, hürriyet memlekete girecektir.» demiştir.

1866 da çıkan Muhbir gazetesine yazdığı zaman Ali Suavi henüz 26 yaşlarında idi. Yeni Osmanlılık fikri etrafında Suavi'nin yayınladığı Muhbir gazetesinin yayın imkanı ortadan kalkınca, Yeni Muhbirin hükümet tarafından kapatılmasından sonra Ali Suavi Kastamo-

nu'ya sürülür. Bir müddet sonra gizlice İstanbul'a, oradan da Paris'e kaçtı. Muhbir gazetesi nin tekrar çıkabilmesi için Londra'ya geçti. 31 Ağustos 1867 de Londra'da Muhbir gazetesini yeniden çıkarmayı başardı. Suavi, gazetesini yeniden çıkarmayı başardı. Suavi, gazetesinin üstüne şu cümleyi koymuştur! «Muhbir, doğru söylemek yasak olmayan bir memleket bulur, yine çıkar» Muhbir Londra'da birkaç sayı devam eder. Fakat matbaada çalışan bir Rumun matbaa âletlerini çalıp satması üzerine tekrar kapandı. Bir sene evvel Muhbir, İstanbul'da çıktığı sıralarda Girit olayı vardı. Ali Suavi, Girit olayında nümayişler tertip eder: neler söyleyeceklerini öğreterek gençleri kürsüye çıkarır, arkalarında durarak onlara heyecan ve cesaret verir.

Bundan sonra Suavi'nin Paris'te «Ulûm» gazetesi etrafında çalışması başlar. Gazeteyi çıkardığı o günlerde otuz yaşındadır. Ayrıca «Ulûm» gazetesine ekleyerek forma forma çıkarmaya başladığı ve ancak seksen sahifelik kısmi nesrolu nabilen «Kâmus-ül Ulûm vel Maarif»inin bizde ilk resimli ansiklopedi olduğunu söylerler. 1870 - 1871 Harbi üzerine Paris'ten ayrılmaya mecbur kalınca gazetesini de Lyon şehrine nakleder. Ve orada da «Muvakkaten Ulûm müşterilerine» adıyla çıkartır.

Ali Suavi'nin gazetecilik mesleği üzerine düşünceleri şuydu:

«Bir gazete niçin satar? Şart, hürriyet midir? Para mıdır? Usûp tutluluğu mıdır? Hayır! Bir gazete yaşaması için bir fikir tutmalıdır. O vakit o fikrin taraftarları da gazeteyi tutar. Düşse kaldırırılar, Londra gazetelerinin her biri bir fikre taraftar olduğu için yaşar.

«Gördüğünü işittiğini derleyip toparlayın, ecnebilere tercüme edip beyaz kâğıtları karalayan İstanbul gazeteleri ki, maksatsızdırlar, pâyidar olamaz. Gazete dilini halkın anlayışına indirmek lazımdır. Gazetecinin vazifesi de, edebiyat marifetleri göstermek değil, halkı aydınlatmaktır» der.

(Devamı var)

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 25.2011